

Ірина Жадан



ВОВЧЕ ОКО

Оповідання

Ірина Жадан

Вовче око. Оповідання

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=25095315

ISBN 9785448388705

Анотація

Ця книга про чарівні казкові створіння, про вірне кохання, про поезію повсякденного життя; про щасливі спогади, оповиті ніжним серпанком прощання.

Содержание

Вовче око	5
Квіти терену	12
Конец ознакомительного фрагмента.	20

Вовче око Оповідання

Ірина Жадан

© Ірина Жадан, 2017

ISBN 978-5-4483-8870-5

Создано в интеллектуальной издательской системе Ridero

Вовче око

І що ти не кажи, а десь-таки сидить у хаті-мазанці ота стара, що пряде нитки нашої долі. Співає стиха вона собі під ніс; блимає каганець, а за вікнами віє-повіває хуртовина, вкриваючи вологою імлою землю від краю до краю. І кому вже щось судилося, той долі своєї не промине.

Кажуть, була така лиха година, коли земля перестала родити і запанував великий голод. Люди вмирили, в'янули, наче трава. А живі мало чим відрізнялися від мертвих – хіба що відчуттям жаху та болю.

Разом із голодом до колись квітучих країв прийшла страшна хвороба. Цілі села приспала смерть. Невеличке село, в якому ще жевріло кволе життя, оточили жовніри, щоб ніхто не вийшов та не виніс на плечах ту ненажерливу хворобу, яка покосила б і сусідні села.

Край села жило молоде подружжя з малим дитям – хлопчиком, який тільки півроку, як народився. Обличчя в нього було біле, як молоко, чорні бровки – наче намальовані, очі – як тернинки, а уста – ніби польова квіточка. Годувала мати дитя, доки було, що самій їсти. Батько дитини, поки були сили, ходив по хатах, щось лагодив, десь допомагав, а десь і на кладовище споряджав, бо люди зовсім охляли, а жовніри до села не заходили. Доки чоловік приносив господині попоїсти, молоко в неї ще було, але настав час, коли сам госпо-

дар не міг вже підвестися, лежав на лаві та плакав без сліз. Господиня, як весняний степ під суховієм, все марніла, заколисувала дитя, та не могла заколисати, бо малий кричав так, що краялося материне серце на шматочки. Несила було їй дивитися, як помирає дитя, вдосвіта рососою вмите, у череді скупане, піснями тихими, як серпанком, оповите.

Зима здавалася нескінченною. Снігові замети поховали усе навколо. Нікому було робити стежки від хати до хати, не бігли вранці сліди до порожнього хліву. Вночі вовки вільно ходили по селу, заглядали до вікон, спираючись дужими лапами на стіни, звідусіль вили на місяць, наче озивалися по всьому світі до свого одноокого ватажка на небі. Місяць у такі ночі хижо дивився на землю жовто-золотим вовчим оком, бо могутній Оріон зі своїм срібним мечем та диким собакою надто поспішав кудись далеко та високо, надто далеко та надто високо, щоб допомогти тим, хто потерпав від вовчої навали на землі. Люди були приречені стати здобиччю незліченного племені вовків. Вовки не поспішали. Вони чекали, як вміє чекати смерть.

Поволі розтанув сніг, прийшла весна, але ні хвороба, ні голод не залишили село. Катерина зовсім схудла, зблідла. Усюди їй ввижались вовки, які дивляться на неї та на її дитя. Чоловік, стиха ворущачи запеклими вустами, казав, щоб вона благала жовнірів випустити її з дитиною до сусіднього села, де жила її мати. Не хотіла йти, плакала, вмовляла, щоб встав, але він лише дивився сумними очима та дихав важ-

ко. Катерина, в якій голова вже паморочилась та в очах раз у раз ставало темно, поволі сповила дитя і, хитаючись, вийшла за поріг.

Стежка за село, здавалося, кружляла та вигиналася, наче чорна змія. Поволі вийшла Катря до занедбаного поля. Сіла на траву, глянула на дитя, що спало. Скрикнула, бо здалося їй, що малий не дихає. Та ні, закричав і він. На крик де й узявся жовнір, став голосно лаятись, примушував Катрю повернутись до мертвого села. Благала, кричала, вмовляла, та дарма. Притисла дитя до грудей і побігла, як могла, навпростець полем. Та швидко наздогнали її. Побачила сталевий блиск багнетів. Злякана, поточилася і, хитаючись, повернулася до перелазу. Дитя знов заплакало вголос. Над ним заридала і молода мати. Так, ридаючи, і пішла селом до лісу. Йшла крок за кроком, ніби хтось тягнув за руку.

Здавалося, що живих у селі не було. Але на плач дитини та лемент нещасної матері на поріг поволі вийшла стара сусідка – баба Марфа.

– А йди-но сюди, доню, – кволо погукала вона, тримаючись за стіну, щоб не впасти. – Куди це ти проти ночі, та ще з дитям?

– Ой, тітонько, піду віднесу його до лісу, хай вже вовки з'їдять, ніж отак мучитися – воно ж іще мале, не їсть, а в мене молока вже давно нема! Чоловік помирає, і мені жити недовго лишилось.

– Та що ти, доню, хай тебе Бог боронить! Ходи-но сюди, –

і повернула до хати.

Катря поволі рушила за нею до темного отвору, бо самій лячно стало, що намірилася зробити. Ніби перестала чути когось страшного, який чекав на неї в лісі.

Виявилось, що є в селі ще живі люди, хоча і кволі. Знайшлися навіть декілька сполоханих курей, задержуватий півень та худорлява коза, лиха з голоду, але жива. З того часу якось усім стало відомо про Катрусиного хлопчика і відтоді на своєму порозі Катруся знаходила то окрайчик хліба, то маленький глечик молока чи яєчко.

Восени страшна хвороба відступила від села, жовніри пішли. Родичі з навколишніх сіл почали приходити та шукати своїх: деяких знаходили ще живих по хатах, а кого вже тільки на цвинтарі, під земляним горбочком. Чоловік Катрусин трохи оклигав, потихеньку встав, до господарства заходився. Отак і пережили лиху годину, дякувати Господу.

Хлопчик той став дорослим, поїхав до міста, вивчився, одружився. До села приїздив з молодою дружиною та маленькою донькою. Вовків коло села давно вже не бачили, а у місті – тим паче, бо там – «цівілізація»! Про голодні роки пам'ятали вже тільки старий дід-пасічник та його мати, яка прожила більше ста років і зовсім втратила зір. Але хлопчика того, що село врятувало від смерті, пам'ятала добре. А він не забував відвідувати її, коли приїздив до села.

Минали роки. Вмер пасічник, вмерла його мати. Померли батьки того хлопчика, який і сам вже став старим. Вре-

шті і він помер у місті. Помер у біблійному віці, насичений життям, бо любив життя, їв його, дихав ним, хапав у жмені та в обійми, від повноти життя навіть боровся з ним, як патріарх колись боровся з янголом. Доросла дочка, хоч і сумувала за ним, та згадала стару історію про вовків. Бач, не з'їли його вовки – не судилося.

Життя спливало спокійно та повільно. Але щось знову сталося із зірковим механізмом, чи просто достигли отруйні плоди на ланах часу – знов настала лиха година на землі. Дочка, Олена, на той час вже залишилася зовсім сама, і закинула її доля до чужого села над річкою, де було затишно навіть у недобрі часи. Єдине лихо – люди покинули той край, хати стояли порожні та поволі руйнувалися. Жили там на горищах похмурі сичі, на подвір'ях скакали маленькі жабки, а подекуди і гадюки грілися на старих сходах, якими вже ніхто не ходив. Та що там! У лихі часи аби пережити, перебути, перетерпіти. Жила вона сама, виходила тільки зрідка – до магазину у сусідньому селі – за хлібом, та до станції – за новинами. Через кілька будинків від її хати жила бабуся. Все вона знала. Коли дощ піде, коли відлигу чекати. Казала, що собака її вночі порвав ланцюга та десь бігає по селу і не хоче повертатись. Ще казала, що дві собачі голови знайшли біля річки.

Одного разу Олена затрималася у сусідньому селі та повернулася, коли трохи смеркалося. Вже стала відмикати двері, як почула, що хтось ходить у садочку поруч із хвірт-

кою. Чути, як кущі тріщать. «Хто там? – погукала ніби голосно. – Ось я зараз людей покличу!» А сама ж знає, що до найближчого міста, де люди, півгодини машиною їхати. Ключ у замку за щось ніби зачепився, чи то руки тремтіли, може. А хтось усе наближається до хвіртки у штакетнику та мовчить, тільки ніби чи то дихає, чи то ніби гарчить стиха. Нарешті двері відчинилися, Олена вбігла додому. Електрики там давно вже не було. Запалила свічку. Трохи заспокоїлась. Зателефонувала знайомій, яка жила у місті. За розмовою і сміялася вже. Молока випила та вклалася спати.

Вранці вийшла на подвір'я. Сонечко світить, пташки співають, малина достигла. Пішла по малину. Зайшла до глухого кутка садочка, де травою все заросло. Раптом побачила велике лігво, ніби там довго хтось вовтузився, бо трава втоптана та аж суха. Це було якомсь жахливо. Здавалося, що хтось дивиться на неї з чагарника на межі. Швиденько повернулася додому. Треба було їхати до міста у справах, отже ніколи думати про страшне, примарне. Тут і дійсних жахів вистачає.

Олена поїхала до міста і, владнавши справи, зайшла до лікарні, бо кволе серце трохи боліло та завмирало. Після обстеження лікар залишив її на кілька днів на лікування. Маленька палата була порожня, бо і у місті людей було вже мало, більшість виїхали до інших країв. Крізь великі вікна без порть'єр до палати вільно заходило сонце. Олена лежала та гортала журнали, книжки, газети. У місцевій газеті во-

на прочитала, що до села, де вона мешкала, прийшли вовки. Бачили вже цілу зграю під мостом, у заростях понад річкою. Я не забобонна, казала вона собі, але здається мені, що вовки прийшли по своє, обіцяне: я ж бо тієї крові, що і батько.

Лікар дуже дивувався, що стан здоров'я Олени замість поліпшуватися – значно погіршився. Щось із нею коїлося дивне. Ніби десь далеко її думки; ніби з кимось потай розмовляє. До лікарні завітав панотець, щоб сповідати одного тяжко хворого. Лікар розповів отцю про дивну пацієнтку. Той став з нею розмовляти.

– Чи вірите Ви, що спасіння маєте вірою?

– Так, отче.

– Чи впевнені Ви, що душа Ваша відлетить на небо?

– Так, отче. Але як же душа моя промине ту зграю вовків?

– Яку зграю, дитя моє?

– Ви ж бачите, скільки їх на небі – тільки очі світяться вночі!

За день Олена мала повертатися додому. А вночі вона померла, зупинилося серце.

В білій палаті панувала мертва тиша. Тільки хижо дивися крізь велике вікно місяць жовто-золотим вовчим оком.

Квіти терену

Це було давно – коли сива давнина ще не була такою сивою. У родині сільського швеця народилася дівчинка Христинка. Була вона першою дитиною, тому молода мати так і упадала біля неї, виспівуючи, наче пташка навесні.

Маленькою Христина мала русяве, трохи навіть рудувате, волосся і великі карі очі, що захоплено розглядали квіти та метеликів у садочку, сонце та місяць, широкий шлях, що губився у полі, за обрієм, та великих біло-чорних птахів на довгих ногах, які поважно хитали червоними довгими дзьобами, пораючись коло великого гнізда.

Взимку віхола замела хату майже по саму стріху. Батько відкопував стежку до хліва, сніг під його ногами хрумкав і пищав на морозі. До хати батько приніс малу теличку, бо холод стояв страшенний. Так і росла у хаті малеча: Христинка та руденька теличка з білою плямою на лобі.

Навесні теличка вже пішла на пасовисько. Вранці було чути, як пастух ляскав батогом, збираючи корівок з усього села.

Незабаром у родині знайшлася ще дитинка. Христинка тепер допомагала матері господарювати та доглядати братика.

Йшли роки. Христина була вже стрункою дівчиною, сором'язливою та тихою.

Влітку на селі з'явилися цигани. Табір стояв біля самого

лісу; поруч у яру дзвеніла невеличка річечка. Дівки у селі верещали та пирскали сміхом, ховалися за хвіртки, позирали крізь темні шибки на сміливих чорнооких циганок та верескливу малечу.

Христина не боялася, але і не цікавилась метушливою, галасливою юрбою, що вирувала біля села і подекуди сягала його тихих вулиць. Ходила по воду, хитаючи цеберком, з якого холодна вода плескала на босі ноги.

За рогом їй зустрівся чорнявий хлопець, який щось виспівував та приказував, сміючись та ляскаючи батіжком по халлявах нових чобіт. А як дівчина бігла стежкою, яку заступив хлопець, то вона підняла на нього очі та зупинилась, нетерпляче хитаючи долонею, щоб пропустив. «Е ні, дівко, не пущу!» – вигукнув весело хлопець і ляснув батою у повітрі.

Христина здивовано глянула на високого стрункого хлопця. Чорні очі – здається, самі зіниці – враз поглинули і Христину з її цеберком холодної води, і тиху зелену вулицю з білими хатами і солом'яними стріхами, і навіть м'яке вечірне сонце з небесним блакитним серпанком. І запанувала навколо чорна ніч, яка, здавалося, вийшла з очей молодого цигана. І посеред цієї ночі поцілував Христину хлопець, пригорнувши до себе міцно, наче назавжди.

Отямившись, Христина побачила біля своїх ніг цеберко з водою, зелену траву і теплий пил під босими ногами, білі хати та солом'яні стріхи вулиці, почервоніле сонце над обрієм, яке повільно ховалося у синю хмаринку.

Відтоді часто зустрічала Христина того хлопця, співучого та вродливого, але не хотіла з ним і слова сказати. Бігла додому, поралася у хаті та надворі, доглядала малечу – Бог наділив її сестричками та братиками.

Мати казала Христині, що до батька навідався старий циган, але про що говорили вони у батьковій швацькій майстерні поруч із сараєм – вона не чула. Батько повернувся до хати похмурий та якийсь розгублений. Згодом мати таки вивідала, що той циган приходив наче свататись, та батько затявся – циганам своє дитя не віддам, і не приходьте.

Серпневі ночі ставали холодніші, вранці небо було свіже, а блідий місяць виглядав, наче сніговий ком.

Христина була сама у садочку. Коли десь узявся циганський молодик. Ніяковіючи та не наважуючись узяти Христину за руку, простягнув їй намісто з важких золотих дукачів. «Ти – моя наречена, іншої я не хочу», – сказав він, а темна ніч його гарячих очей вже готова була потопити увесь світ. «Зараз кажи: любиш мене?». Христина ледь ворухнула устами. А молодик вже підхопив її на руки, побіг, полетів, ховаючи свій скарб від усього світу.

Бричкою поїхали десь далеко, зупинились у чужому селі. Семен десь ходив, з людьми балакав; Христя сиділа у чужій хаті. Семен купив їй теплу жакетку, чобітки та хустку. Потім приніс подушку та ковдру, глечик і полумисок – ось уже і своє хазяйство, хоча і не в своїй іще хаті.

Став Семен ковалем на селі – цигани ж до того ремесла

спритні. Хату побудував сам, з лози та глини, дах солом'яний, підлога земляна, але – своя хата, своя – не чужий куток.

Христя зітхала, сумувала трохи за домівкою, але сліз лити було ніколи: почалися хатні справи, садочок, сяка-така городина, півник та курочки. А незабаром і перша дитинка знайшлася – хлопчик.

Просилася, щоб Семен якось відвіз її до рідні у село – щоб простили доньку за втечу, поплакати з матінкою, втішити старого батька, розказати, що Семен її жаліє та голубить, у хаті затишно – дарма, що хата з очерету та глини; дитя вже ходити вчиться та вимовляє «тато» і «мама».

Але Бог послав і другу дитину, а там і третю, які вже тут її подорожі. Через людей переказувала вітання батькам, просила завітати до них із Семеном.

Семен із стрункого та гнучкого юнака перетворився на кремезного чоловіка з дужими руками коваля. Від ковальської справи став аж чорним, тільки білки очей світилися і, як раніше, купальська ніч причаїлася у чорних, як великі зіниці, очах, ладна у будь-яку мить вийти та обійняти, поглинути увесь світ.

Коваль він був добрий, до його кузні йшли аж із далеких сіл. Незабаром придбав Семен коня – ото було йому щастя! Гроші дзвеніли на чорній долоні. Почав коли-не коли їздити до міста. Привозив Христі то намисто з коралів, то яскраву хустку. Не любила Христя отих його подорожей до кам'яних мурів, до дзвінкої під залізними підковами бруківки. Най би

і подарунків не привозив, та не їздив би до того клятого міста, де солодким вином частують за твої гроші та розум відбирають.

У місті чутки ходили, що якимось тепер усе змінилося – царя, бач, не буде, а що буде – незрозуміло. Семен ходив похмурим, завертав до шинку, де селяни неквапом перекочували розмови, як порожні діжки по бруківці.

Христина стала якась сполохана; усе чекала на якусь невідому біду. Вночі, бува, підійде до вікна і дивиться у пільму, і прислухається, як шумлять тополі уздовж дороги. Одного разу з темряви під саму шибку рвонувся великий птах, що його, мабуть, сонного злякала свічка у руці Христини. Христина і собі скрикнула і поточилася на долівку. Заплакали сонні діти, гримнув Семен. А як Христина, здавалося, і не дихала, то Семен хлюпнув не неї воду з кухля і злякано зашепотів: «Ти чого, Христю? Що це з тобою? Наснилося страшне? Не дивись, не дивись у вікно. Ось я тобі заспіваю!» – і почав щось примовляти, приспівувати – чи то пісню, чи то замовляння. Взяв її на руки, як дитину, і заколисав, а сам шепотів-гомонів, до когось проказував-благав, вмовляв, обіцяв та плакав. Голова Христі схилилася йому на груди. Сонну відніс її на ліжко, поклав – легеньку, як пір'їнку, поцілував тихенько та сидів поруч аж до світанку.

На ранок пішов до кузні, задумливий та мовчазний. День минув, як уві сні. Ввечері приніс Семен жінці хрестика, якого сам зробив, ще й прикрасив рисочками гарними. «Носи, –

сказав, – на згадку про мене». «А ти ж куди?» – прикрила рукою вуста, щоб не скрикнути. «Та куди ж я від тебе подінуся?» – сміявся, а в самого наче сльози в очах бриніли. Тільки знов пригорнув її до себе і заспівав стиха.

Хто ж тебе кличе, легіню, хто тягне з тебе твою душу? Загадковий твій народ – чужинці у будь-якому краї. Кочове життя у тебе в крові. Духи усіх шляхів світу змовилися проти бідної Христі. Не хоче він і водночас бажає розгорнути крила, як той дужий птах, і летіти, летіти до самої смерті. Протистоїть Семен могутній стихії, та що людина – камінчик у водоспаді...

Потім прийшли на село якісь чужі люди, ходили по хатах, відбирали геть усе, казали, що так треба, читали білий папірець. Хто опирався, для тих знаходилися і стусани, і багнети, а когось вели за село під прицілом гвинтівки.

В Семена забрали його коня, похапали курей (ти ба, як буржуй живе!). Шукали зерно. Зерна того року було обмаль, на сівбу Семен заховав мішок у хаті, у земляній підлозі. Та де там, знайшли, викопали, а яму так і залишили, регочучи під ридання Христини та лемент малечі. Вже виходячи з понівеченої хати, опецькуватий їхній «начальник» придивився до Христини та зірвав з її шиї золоті дукачі – весільний подарунок Семена. Семен рвонувся роз'юшити пику поганцю, але у груди йому боляче вп'явся «маузер». Так би на очах жінки та дітей і застрелили Семена, але Христя впала Семену в ноги: «Пожалій мене, кричала, – хай ідуть з Богом, жи-

ви, чоловіче, світе мій!...»

Зареготав опецькуватий, хижо блиснувши золотим зубом. І пішов з хати наздоганяти своїх. Впав Семен і лежав на долівці, наче мертвий. Христя вже приспала дітей, а він усе не ворухнувся; з розкритої ями у хату, наче з порожньої могили, тхнуло вологою землею та похороном. Тільки чути було, як тоскно скиглить та рипить хвіртка надворі.

Відтоді Семен наче закам'янів. Усе мовчав та перед собою дивився. А темної купальської ночі вийшов Семен із теплої сонної хати, подивився угору, на високе небо у рясному ластовинні зірок, тихо прикрив за собою хвіртку і пішов все швидше та швидше, наче поплив за течією дороги – і забрав його шлях, бо із самого свого народження він був дитиною і власністю одвічного шляху. Лише на короткий час спробував він прожити на березі, але, як риба, що має повернутися до своєї ріки, щоб жити, так і Семен мав повернутися до свого мандрівного шляху.

А Христина, хоч і плакала, та сама собі казала, що так вона і повинно бути, бо він – циган, вона ж і спочатку знала, що великий шлях відпустив його тільки до строку, не назавжди.

Діти повиростали, хлопці оженилися. Дівчата повиходили заміж, народилися онуки. Христина придивлялася до нащадків Семена і раз у раз помічала, що і вони мають у крові щось бентежне та неспокійне, що відзивається на поклик вічного шляху. Це не робило їх щасливими – принаймні, у буденному житті. Адже Вічний Шлях з то явище небуден-

не, особливе, і щастя від його життя відчують лише ті, хто, нехтуючи затишною буденністю, зрікся берега і вирушив у темну купальську ніч за одвічною зоряною росою.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.